

Käfer István

MAGYAR-SZLOVÁK JEGYZETEK

"A magyarok a szlovák politika végzete"
(Vladimír Mináč)

1. *Ébert Tibor* *Fagyott Orfeusz* (Omnis Fabula 1933) című verskötetében lapozgattam. A semmihez sem hasonlítható, két háború közötti pozsonyi–pressburgi hangulatokról már azt hittem, semmivé foszlottak. Bizony, a hirtelen átalakulások, kivált 1945 után – ahogy egy szlovák író mondta – a kis nagyváros Pozsonyból nagy kisvárost vajúdtak. Persze, nosztalgia ez, akár a soknyelvű Pest-Buda egynemzetiségűvé gyűrődása, de mai regionális nemzeti gondjaink közepette az egykori békesség üzenete talán mond valamit a gyökerkeresőknek. Akik – *Ľubomír Feldek* képe szerint – látják, hogy hiába a betelepülők úthengere, hiába a buldózer, az újra megtalált kövekből mégis árad az egymásra rautalt népek közössége. *Naiv krónikatóredék* (Peéry Rezső emlékének) című versében olvastam:

*Német, szlovák, zsidó, magyar:
egymásra rakott téglák, téglafal.
1931-32,*

*nem repedez, nem hull a vakolat,
tart az évszázados habarcs,
új csarnokokat sem építetek, kapukat ...*

...

Széplak utca 50.

Pozsony.

Hordozom: aprócska mészpor homlokomon.

Kirándulás című versét annak a *Koncsol Lászlónak* ajánlja, aki nemcsak a szlovákiai magyar irodalom poeta doctus-a, hanem – talán éppen ezért – a magyar-szlovák kölcsönösség soha nem fáradó munkása. Aki minden nemzeti sérelmét az igazi szlovák sorsproblémák magyar tolmácsolásával bosszulja meg. Szépmivű fordítása *Milan Rúfus* esszékötete, *A költő hangja*, s egyetemes nemzeti irodalmunk egyetlen alkotója ő, aki megismertette velünk a jugoszláviai szlovák nemzetkisebbség költészetének legjavát.

A Káptalan utca (*Albrecht Hansinak*) a pozsonyi zenetudós Bartók-reminiscenciáit

idézi a koronázó város ódon falai között. És a Pozsony-élmények hangulata – magam is tapasztalom – elemi erővel tör fel a legváratlanabb pillanatokban, mint *Ébert Tibor Lapi*

doptera (Kórházi naplóból) című, 1991-ben írt versének közepén, az *adóemelés... privatició... szaddam husszein ... litvánia ... gorbacsov... katéterek lógnak ki a péniszekből* után

aztán kirándultál is az emeleti hegyiligetbe a zergehegyre
és legyalogoltál az alagsorba elképzelted
a csalogányvölgyi tuskópárát párarönköket
amelyekből erlkönig
te már csak így nevezed anyád énekelte
igen a király lépett ki lován
az olajfakarú ligetektől
hogyan hainburg felé átússzon a dunán

2. *Pavercsik Ilona*, az Országos Széchényi Könyvtár könyvtudósa "száraz" publikációban adózik Hungária - Uhorsko - Magyarhon kulturális közösségének: *A kassai könyvek útja a nyomdától az olvasóig* (Bp. 1992. OSZK Füzetek 2.) 1716-1773 között foglalja össze a jezsuita műhely termékeit, s azt is, hová kerültek ezek a kiadványok, milyen nyelven, miként készültek. A jelzett időszakban 451 latin, 171 magyar, 105 szlovák és 93 német nyelvű művet adtak ki, amelyek Kassán kívül nagy számban kerültek Buda, Eger, Nagyvárad, Besztercebánya, Nagybánya és Pécs könyvtáraiba, de a jezsuita rendházak révén eljutottak Fiuméba, Pozsegába, Temesvárra, Ungvárra és Zágrábra is, nem szólva Nagyszombat, Győr, Sopron tanári bibliotékáiról.

A kiadvány nem részesíti előnyben a magyar nyelvű műveket, és példamutatóan, szlovák és német nyelven foglalja össze a kötet mondanivalójának lényegét. Évtizedeken

át az orosz és az angol rezümék szabálya uralkodott, akkor is, ha az anyag nagyobbik fele történetesen valamelyik hazai nyelv volt. Ez a "történelmi" Magyarország, azaz Uhorsko, Magyarhon iránti nosztalgia helyes útja, amit a szlovák könyvészeti szakajtó is elismeréssel nyugtázott.

3. Kevésbé tehette ezt *Ujszigeti Dezső*, aki a *Dejiny filozofického myslenia na Slovensku* (A szlovákiai filozófiai gondolkodás története) című könyvet ismertette a Magyar Filozófiai Szemle 1993. 3-4. számában. Nem tud megbékülni azzal a gyakorlattal, hogy a mai szlovák tudománytörténetben minden szlovákiai adat szlovák, az ugyanarról szóló magyar kiadványokban pedig ugyanaz magyarul olvasható. *Szinte ugyanaz a magyar filozófia története, mint a szlováké. Vajon melyik az autentikus?* Egyelérthetünk a szlovák kiadvány ismertetőjének két zárómondatával: *A könyv, a szerkesztésből adódó bizonytalanságotól és az előforduló*

bosszantó megállapításoktól eltekintve számottevő és igen értékes ismeretanyagot tartalmaz. S a magyar olvasónak itt akkor az is eszébe juthat, hogy nem bosszankodni kellene, hanem megírni a magyarországi, benne a felső-magyarországi (ma: Szlovákia) filozófia autentikus történetét.

Az Uhorsko-Magyarhon, Madarsko-Magyarország, Szlovákia, Felföld-Felvidék, Prešporok-Pozsony-Bratislava és megannyi társuk terminológia-zavarát egy kölcsönös jóindulattól vezérelt magyar-szlovák tudós grémium oldhatná meg. A kétoldalú igyekezethez azonban hosszú, kitartó aprómunka szükséges, ami lassacskán megteremthetné a kölcsönös megegyezés társadalmi igényét. Ezt szolgálhatja *Ujszigeti Dezső* rokonszenves kísérlete. A dr. *Visnyei László*val közösen írt *Etikai modellek – Az állatorvosi etika alapvonalai* című jegyzetben (Állatorvostudományi Egyetem Társadalom- és Gazdaságtudományi Tanszék, Bp. 1993) a *Közép-európai életminták* című fejezetben *Milan Rúfus* és *Dalimír Hajko* műveiből is idéz. Rúfus híres nemzet-vallomását is: *A nemzet nem cél, hanem lehetőség, amit valóra kell váltani, s ami egyenlő esélyt ad a lángész és a kalandor számára egyaránt. Az esély alsó és felső határa oly messze húzódik egymástól, mint amilyen például a Beethoven és Hitler közötti távolság. Mindaz, ami közöttük található, az a nemzet* ...

4. *Gregor Ferenc* professzor, ha lehet, még szűkebb körhöz szólhat legújabb művével. *A szlovák nyelv magyar elemeiből (Mutatványfüzet)* – (Bp. 1993. ELTE Szláv Filológiai Tanszék) című munka Bevezetésében

megállapítja, hogy a legtöbb szláv nyelv lexikális hungarizmusainak számbavétele megtörtént, a szomszédos szlovákság szókincsének ilyen irányú átfogó elemzése azonban még hiányzik.... Ezt a hiányt igyekszem most pótolni, vállalkozva a szlovák nyelv magyar elemeinek összegező bemutatására.

Történelmi körülmények című fejezetében olvassuk: *A magyar honfoglalást követően... az intenzív szláv-magyar érintkezés bizonyos mértékű etnikai keveredést, egybeolvadást és helyenkénti kényelvűséget eredményezett. Ily módon a megtelepedett magyarság az itt talált szlávokkal – természetesen a szlovákokkal is – érintkezve, azok egy részét magába olvasztva, számos új állami, egyházi, gazdasági stb. ismeretet tőlük átvéve, elsajátította a fogalmak szláv megnevezését is. Lám milyen nehéz a tudós nyelvész feladata a teljesen egyértelmű, félreérthetetlen fogalmazás terén! Nem szól hódításról, hanem magába olvasztásról; nem szól a magyarság kevésbé kulturált voltáról, hanem fogalmak és megnevezésük elsajátításáról; nem szlovák, hanem szláv elnevezések átvétele történt. A XVI-XVII. században már egyértelműen szlováklakta megyékbe húzódik a magyar lakosság egy része, ott részben szlovákosodik, ugyanakkor erős nyomokat hagyott maga után a szlovák nép szóhasználatában. Gregor Ferenc minden megállapítása kétséget kizáró dokumentumok, egykorú kéziratok és nyomtatott emlékekből gyűjtött cédulák ezerein alapul. Sohasem fogalmaz a politika szája íze szerint, mint ahogy Magyarhon ezer évét sem helyes a mai szempontok szerint értékelni, vagy*

még kevésbé régebbi eseményeket maiakhoz hasonlítani. A magyarosítás céljaiban és eszközeiben más volt, mint a szlovákosítás. A kettő egybemosása, egymásból credeztetése már utólagos spekuláció. A tudomány objektivitásával kell vizsgálni mindkettőt, csak így lehet szolgálni napjaink magyarjának és szlovákjának békét hozó megegyezését. Ezt teszi Gregor Ferenc anélkül, hogy egyetlen maga fogalmazta mondattal is utalna rá. Megteszik helyette a cédulák, no meg a mondanivalójukat felismerő olvasó.

Az egykori magyarországi államszervezet kiépülése, jogi és gazdaági alapjainak a lefektetése majd megszilárdulása szintén folyamatosan hatott a szlovákság szókincsére: ališpán ... biršágovař ... jarašbirov ... orság... rákoš... vármed(a), vidiek stb. Szorosan ehhez kapcsolódik a korabeli Magyarországon, közelebről a mai Szlovákia területén élt fő- és köznemesség közéleti szerepe és élvitele, a jobbágysághoz fűződő viszonya. A gyakran két- sőt többnyelvű szlovák nemesség a török időkben a délibb részéről érkezett magyar nemesi családokkal felgyarapodott ... A katonaságra, hadi életre vonatkozóan is számos magyar kifejezés jutott be a szlovák nyelvbe ... különösen Thököly idején és a Rákóczi-szabadságharc során ... A városi, különösen a kisvárosi életben... szerephez jutott magarság révén szintén több magyar nyelvi elem került át ... Gregor Ferenc 2000-re teszi a szlovákba átkerült magyar szavak számát, igaz, ezek nem mindegyike tartható bizonyosan jövevényyszónak.

Érdekes és népeink nyelvi szimbiózisát mutatják a *gyerekek kiolvasó versikéiben*

lévő, jobbára eltorzult idegen, köztük magyar eredetű kifejezések ... mint a magyar egyedem-begyedem. Például: Eden beden titán, hajdu smokor mit kíván.

A szlovák nyelv magyar jövevényiszavai azonban csak kis mértékben váltak az irodalmi nyelv részévé, inkább csak különböző rétegekben maradtak meg. A szlovákok ugyanis a csehet használták irodalmi nyelvként, saját szlovák irodalmi nyelvről csak a XIX. század negyvenes éveitől beszélhetünk. Ez is igen lassan terjedhetett, hiszen az egykori Magyarországon ... a szlovákoknak nem volt olyan számottevő gazdasági, politikai és kulturális központjuk, amely saját irodalmi nyelv létrehozásának bázisát adta volna ... A cseh nyelvnek a közéletben betöltött szerepe akadályozta meg elsősorban azt, hogy a köz- és népryelvi szóhasználat magyar eredetű lexikális elemei jelentősebb mértékben az irodalmi nyelv szintjére emelkedjenek.

Gregor Ferenc nyelvtudományi munkásságában megtalálható mindaz, amivel magyarázatot adhatunk a magyar-szlovák viszony alakulásáról. Az idézethez hasonlóan vizsgálja más munkáiban a magyar nyelv szlovák elemeit, és természetesen egységben elemzi nyelveink életét jelenlegi országhatárainkon kívül. Az oktatás feladata mindkét nemzeti kultúrában, hogy a nemzet sorskérdései, a magyar-szlovák viszony bemutatása során inkább ebből az ismeretanyagból mérítsenek, mint a türelmetlen nemzetieskedők szólamaiból.

5. Ugyancsak az ELTE Szláv Tanszékének műhelyében jelent meg a *Magyarországi szláv kéziratok II.* füzet (Bp. 1993), az 1990-es első után. A német nyelvű füzet má-

sodik részében sorjázik 130 szlovák kézirat lelőhelye és leírása. Itt is ügyelnie kell a nyelvtudomány szakemberének, hiszen a kéziratok szlovák nyelvre tulajdonképpen cseh, szlovák vagy szlovakizáló elemekkel. *Funkciójában* szlovák ez a Magyarhonban kerek négy évszázadon át használt cseh nyelv, s ezt a tényt a modern nemzetévtől kora óta különbözőképpen manipulálta a mindenkori politika. Akár a pánszlávizmussal vagdalkozó magyar állami bürokrácia 1918 előtt, akár a cseh politikai expanzió csehszlovákizmusa. A jelenlegi szlovák gyakorlat a mai Szlovákia területének ezt az írásbeliségét szlováknak határozza meg. A mi kéziratjegyzékünk főcíme szlováknak nevezi ugyan az írások nyelvét, de az egyes tételeknél árnyaltan fogalmaz. *Cseh és latin; bibličina szlovakizmusokkal (bibličtinának, azaz a Králicei Biblia nyelvének nevezi a magyarhoni csehet, s ezt a nyelvészeti szakszót nem fordítja sem németre, sem magyarra); szlovakizáló bibličina és latin; bibličina feltűnő szlovakizmusokkal; bibličina néhány szlovakizmussal; bibličina kevés szlovák elemmel; cseh, szlovák elemekkel; erősen szlovakizáló bibličina; nem konzekvens bibličina; erősen szlovakizáló bibličina vagy bernoláčtina?* (igen, azt sem könnyű eldönteni, hogy a Pázmány Péter intenciójára a nyugatszlovák nyelvjárást használó nagyszombati katolikusok nyelve mikor vált az *Anton Bernoláktól* kidolgozott irodalmi nyelvre); *kulturális nyugatszlovák nyelv* (ezt a kifejezést használta a szlovák nyelvtudomány, minden bizonnyal a "marxizmus" előírása szerint a jezsuiták slovincina – jezsuita szlovák helyett); *bibličina egyes fonetikai szlovakizmusokkal; bibličina jellegzetes*

szlovák sajátosságokkal ...

A budapesti ELTE Szláv Tanszékének két kiadványa kevesekhez szóló aprómunka. A szlovák nyelvvél kapcsolatos kérdőjelek talán érzékeltetik az olvasóval, hogy születő-alakuló nemzet a szlovák, s a magyar kultúrának, benne a szlovakisztikának erőfeszítéseket kell tennie a problémák megoldására. A *szlovák művelődéstörténet* magyar és cseh elemei követelik ezt a mai magyar és cseh tudománytól. Természetesen politikamentesen és nem szlovakosítva. De nem is magyarosítva és csehesítve. A közös kulturális kincs közös, új szemléletmódjának érvényesítésével. Ahogy erre az ELTE kiadványai törekednek.

6. Pezenhoffer Antal: A magyar nemzet történelme (A mohácsi vésztől napjainkig). A Katolikus Egyház és a Habsburg-ház történelmi szerepe (a címlapon: szerepének védelme). Történelmi apologetika I. (Pilisszentlélek 1993.) című kötetének látszólag vajmi kevés köze van a magyar-szlovák viszonyhoz. Ám amikor a bibliográfus-könyvmoly szokása szerint a címlap verzőjára, meg a könyv legvégére lapoztam, dr. *Szeifert Ferenc* pilisszentléleki plébánost találtam felelős kiadónak, a Béke és Igazság Pilisszentléleki Modell Alapítvány Út, Igazság, Élet Kiadója vezetőjét, az alapítvány kuratóriumának elnökét. Ferenc atya, a nemzetiségi béke szószólója jóval a rendszerváltás előtt is szeretettel foglalkozott német és szlovák honfitársainkkal, hirdette a nemzetek közötti megbékélést. Alapítványa támogatásával és felelős kiadóként szlovák nyelvű katolikus folyóiratot jelentet meg *Cesta pravda a život* – vagyis Út Igazság és Élet címmel. A gesztus, a tett példaértékű, annak ellenére, hogy a folyói-

ratban néhol olyan szemléletű anyagokkal is találkoztam, amelyek minden bizonnyal nem Ferenc atya kezdeményezésére kerültek oda. Gondolok néhány nem szerencsés átvételre szlovákiai kiadványokból, a pilisszentlászlói szlovák pappal kapcsolatos írás újraközlésére a Ľudové noviny című hazai szlovák hetilapból, amiről nemrégiben itt a Palócföld hasábjain is beszámoltam. Érthető tehát, ha ér-

Olexa József: Grafika

deklórással olvastam végig a mű I. kötetét, amelyen azt is jelzik, hogy Szabó Dénes beleznai plébános kezdeményezése alapján látott napvilágot.

Teljesíttem a szerző kérését: *Ne fogja rá erre a magyar történelemre senki előre, hogy nem magyar és ezért minden magyar embernek kötelessége gyűlölettel fogadni vagy el se olvasni, hanem hozza meg az olvasó faja és népe iránt azt az áldozatot,*

hogy felfüggeszti végső állásfoglalását addig, míg olvasása véget nem ért ... Művelődni ... csak az képes, aki tárgyilagosságra is képes és aki az újat ilyen szellemben tanulmányozza ... mikor az igazságot szeretjük ... akkor is hazánkat és fajunkat szeretjük ... Igazságot azonban csak az ismerhet meg, aki vele ellentétes érzelmeit ... meg tudja fékezni ... tud ... tárgyilagossá lenni ... új igazságokat szenttelen lelkiülettel fogadni s ... vizsgálni meg, valóban igazságok-e.

Valóban új igazság(ok)ról van szó. Nemzetünk bűnös, s maga okozta történelmi tragédiáját, országa kétharmadának elvesztését, mert az önző álnemzetieskedést előbbreválónak tartotta a katolikus hitnél, és protestáns nemzeti gögijében, ami a katolikusokat is fertőzte, a katolikus Habsburgokat gyűlölte oda züllesztette magát, ahol jelenleg van.

Az újraalapozás során főként az alábbi gondolatfűzések foglalkoztattak. *A helyes magyar hazafiságot mindig a magyar egyház, tehát a főpapság képviselte, nem pedig ellenfelei ... a magyar hazafiak népszerűség hajhászása volt az, ami a Habsburgokat oly rossz hírbe hozta és történelmünk folyamán ... minden nemzeti tragédiánk előidézője lett ... Nemzeti szempontból is megváltozásra, megtérésre van szükségünk ... A magyar nemzet eddig helytelenül fogta föl történelmét ... hamis ideáljai voltak ... mi a múltban nemzeti szempontból is nagy bűnöket követünk el. Azok lettek nemzeti hőseink ... akiknek követése éppen nem volt kívánatos ... (10-11. old.) A magyar közélet és irodalom csak a francia forradalomtól kezdődőleg van a magyar szabadsághősök oldalán és az uralkodóház ellen. Körülbelül egész*

1800-ig még a ma legideálisabbnak tartott szabadsághősünket, II. Rákóczi Ferencet is az egész magyar közfelfogás, vele természetesen a történetírás és irodalom is (még a protestáns Bél Mátyás is) úgy szidta, mint a bokrot (18. old.). A mi protestáns vagy Habsburg-ellenes szabadságmozgalmaink mind csak a bolsevizmus előfutárai voltak ... ezért csinált belőlük ... valóságos kultuszt a bolsevista propaganda. (26. old.) ... A XIX. század első felében mindenütt nemzeti forradalmak voltak ... A nemzeti érzés mámorra fogott el mindenkit, vallást csináltak a hazafiságból, de a faji érzés ekkor még ismeretlen volt. A magyarországi svábot ekkor még épp olyan magyarnak tekintették, mint a kecskeméti magyart, sőt a 'hazafias' zsidókat se tartották a nemzettest kisebb értékű tagjainak, mint akár a falusi magyar kispapokat ... a nemzeti eszmét tették az első helyre és a haza lett az istenük. (39. old.) Bizony, katolikusellenes Az ember tragédiája, a Himnuszban Jupiterként dörög az Isten – érdekes okfejtés. A magyar-szlovák viszony rendezéséért, a "rég" Magyarország, vagyis Uhorsko/Magyarhon szentistváni szellemiségű örökségének, benne a szlovák történeti rehabilitációjáért fáradozó magyar szlovákista örömteli rácsodálkozással olvassa a következő sorokat: ... Az oláh és a sváb is magyar állampolgár ... ha másodrendű állampolgárnak kezeljük ... jogaiban sértjük meg ... elidegenítjük ... őket tőlünk ... a hazánknak ártunk akkor, mikor ily módon magyarkodunk ... (61. old.) ... Nagy helytelenségnek tartom ... a nemzetiségeknek magyar szempontból oly sok kárral járó lenézését és magunknál alsóbbrendű emberekké

nyilvánítását ... (69. old.) Nálunk a svábozás és tótozás éretlenséget és az ezer éves ország széttűllesztését jelenti. A régi történelmi Magyarország csak úgy jöhet vissza megint, ha itt még olyan svábból és tótból is lehet hercegprímás, vagy akár köztársasági elnök, aki nemcsak németnek vagy tótnak született, hanem annak is vallja magát, azaz nemzetiségéhez és anyanyelvéhez ragaszkodik. (73. old.)

Szerzőnk joggal kérdezi: Hol van az megírva, hogy a XX. század magyarjának épp úgy kell gondolkodnia, mint a XIX. század magyarja gondolkodott? (21. old.) Tisztelem a szerző bátorságát, azt is, hogy a "magyart" igyekszik felvilágosodás, sőt a reformáció előtti katolikus "hungarus-tudattal" meghatározni. Vége viszont jóérezsemnek, amikor e "szellemi magyarságot" idegen fajokból magyarrá vált, főleg protestáns nemzetieskedők tették tönkre. Nem tudok egyet érteni a színmagyar kálvinisták és a többnyire idegenvérű lutheránusok elleni haraggal. Igen disszonáns számomra szerzőnk önvizsgálata, származáskutatása és magyarázkodása német nevével kapcsolatban. Azzal bizonyítja magyarságát, hogy ősei évszázadokon keresztül Vas és Zala színmagyar részén éltek. S e bizonyító eljárás során *Bercsényi Miklóssal* példálózik: ... a híres kuruc színmagyar, a feleségét tréfásan, mint 'zsenám'-ját emlegeti. Én ezt a szót addig, míg az orosz 'felszabadítást' meg nem értem, sohasem hallottam. Nem is tudtam tehát, mit jelent. Ő tótok közt született, felnőtt korában pedig rutének között élt, nem úgy mint én, aki sohse voltam más, mint magyar nép körében. (77. old.)

Szerzőnk jól látja, hogy a nemzetnél (minden nemzetnél) fontosabb az egyetemes emberi, ha tetszik, katolikus, amihez mindenképpen hozzátartozik a mások megismerése, megbecsülése, sőt megszeretése. Büszkén vallott aulikusága, katolikus, magyar volta, "Nagymagyarországnak" kétségtelen nemzeti toleranciája éppen ezért fura egyoldalúságról árulkodik: nem ismeri a közös hazát egyetlen nem magyar nemzetiségének nyelvét sem. Így nem ismerheti néptársaink szellemi fejlődését, az ő véleményüket mindarról, amit szerzőnk az ő hazájukról is írt. Pedig érdekes lett volna odafigyelnie rájuk, mert nem egy szélsőséges szlovák (katolikus, lutheránus, "bolsevista") álláspont szerint a magyarországi rendi felkelések csak a magyar nemesség önző céljait szolgálták, s akadályozták a haladóbb gondolkodású Habsburgokat fáradozásukban Magyarország felvirágoztatásáért. Sőt! A nemzeti királyért sóvárgó magyar nemesek inkább a törökkel szövetekeztek a Habsburgok ellen, ezért Európát és a kereszténységet a szlovákiai végvárrendszer, a szlovákság védelmezte a hódítókkal szemben.

Nem az a bűne tehát a Habsburgoknak, hogy Magyarország függetlensége az ő uralmuk alatt egy időre megcsonkult, hanem az az érdeme, hogy csak megcsonkult, de hazánk végeredményben mégis csak független ország maradt. Jellemző, hogy abban a pillanatban, amikor ... elvesztették a magyar koronát ... (1918-ban), rögtön elvesztett velük együtt az ország is újra s a mai csonkország lett belőle. (255.old.)

Találunk megoldási javaslatot is a könyvben: ... *Addig nem lesz belőlünk semmi, míg*

kicsinyeink és nagyjaink egyaránt meg nem tanulják a hazát alázattal ... szolgálni. Ezt azonban csak a Krisztus iskolájában lehet megtanulni, de semmiképpen se 'hazafias' magyar történelemkönyvek olvasásából, vagy általában az egyébként mindig 'hazafias' magyar irodalomból. (171. old.)

Azt hiszem, a fentiekből nyilvánvalóak a könyv szlovák vonatkozásai. Kevésbé meggyőződésem viszont, hogy *ennek* az alapítványnak *most* éppen *ezt* a kiadványt kellett közzétennie.

7. Január 14-én a Literárny týždenník hasábjain számos szlovák értelmiségi fordult Európa értelmiségéhez, miszerint újabb München és Bécs fenyegeti a szlovákságot a szlovákiai magyarság és Magyarország részéről. Míg Magyarországon *a nemzetiségi kisebbségek identitását erőszakos asszimilációval nyomják el ... a szlovák lakossággal békésen együtt élő kisebbséget az úgynevezett nagy Magyarország megújításának imperiális céljaira használják fel.* Ismételten felvetik a kérdést, hová lett az 1918-ban Magyarországon maradt több mint 400 000 szlovák, akik közül *csak 9000* egyén merészkedik szlováknak vallani magát, miközben Szlovákiában több mint félmillió magyar van, akik teljes mértékben gyakorolhatják identitásukat, bőséges dotációt kapnak valamennyi kulturális és politikai tevékenységükhöz és oktatásukhoz a Szlovák Köztársaság költségvetéséből.

Bizony, északi szomszédaink felhívást kibocsátó körei megint megfélemedeznek 1945-1948-ról, amikor szovjet támogatással a szláv fajiságra hivatkozva magyartalanítani akarták Dél-Szlovákiát, s ennek érdekében

kényszerítették ki a magyarországi szlovákságot megtizedelő lakosságserét. Nem Münchenről és Bécsről van szó. A feladat a magyar-szlovák kiegyezés. A szlovákiai magyar nemzetrészt hosszú évtizedek kínlódása után társnemzetként és nem külföldön, hanem hazájában akar együtt élni a szlovák nemzettel. És nem kívánható tőle az a tudathasadásos állapot, hogy ő más magyar, mint a magyarországi. Nincs szükség a határok módosítására, ha biztosítottak mind az egyéni, mind a kollektív nemzeti jogok, a természetes együvértartozás a magyar nemzet Szlovákia határain kívül élő nemzetrészeivel. Erre voltak képtelenek a régebbi múltban a magyar állam vezetői, a közelebbiben Csehszlovákia irányítói, valamennyi nemzetkisebbséggel, így a szlovákkal kapcsolatban is. Elbukott Magyarország, kétszer is Csehszlovákia. Ideje lenne kölcsönösen tanulni egymás tragédiáiból, az elmúlt évtizedek közös nyomorúságából. És kölcsönösen hozzá kellene látnunk egymás tényleges megismeréséhez. Ehhez kellene hozzásegítenie közgondolkodásunkat értelmiségünknek, Szlovákiában és Magyarországon. Mert a felhívás aláíróinak nagy része bizonyára nem ismeri a 40 évig tabuként kezelt Dél-Szlovákia magyarságának problémáit, a magyar intellektüelek pedig képtelenek átérezni a szlovák nemzeti fejlődés tragikus buktatóit. És a lakossági számadatokkal való manipulációk helyett végre meg kellene látni a számok mögött a szabadon és békében élni akaró, sokat szenvedett embereket.

Olvassák el figyelmesen a felhívás aláírói az ő szövegük alatt *Laco Zrubec* négy hasábját. Az utolsóban a *Gregor Papuček* magyarországi szlovák költővel készített riportjának

Olexa József: *Grafika*

(1993. okt. 29.) részlete uszít szlovákokat magyar ellen. A komáromi gyűlésen *nem beszéltek arról, hogyan magyarosították el a Pilis alatt élő szlovákok tízezreit. Arról sem, hogy a hatvanas években hogyan tették bulldózerekkel a földdel egyenlővé Rákoskeresztúr szlovák települést, hogy az ottani szlovákokat szételepítsék Budapestre...* Ugye, akkor netán Pozsony városrombolása is hasonló célt szolgált? Meg az egész Csehszlovákia és valamennyi szocialista ország városfejlesztése?

A szlovák sajtó "nemzeti", központi, uralkodó része hemzseg Dél-Szlovákia és a magyarság problémáitól. Ismét és egyre izléstelenebbül merül fel az 1918 előtt "Szlovákiából" "Magyarországra" hurcolt műkincsek sorsa, mintha a hurcolás idején bárkinek eszébe jutott volna, hogy a Palföld külfölddé válhat. Teszik a lapok ezt annak kapcsán,

hogy tárgyalások folynak a Szovjetunióba valóban elhurcolt magyar műkincsek visszaszolgáltatásáról. Kifogásolják, hogy Érsekújváron utcát neveztek el Kassák Lajosról. *Peter Andruška* becsületére válik, hogy megvédte a magyar költőt megint csak Laco Zrubecce szemben. Utóbbi azt kifogásolta Kassákban, hogy magyar volt és kommunista ... (1993. dec. 17.)

A Literárny týždenníkben szüntelenül a reciprocitással, a magyarországi szlovákok majdnem exodusával érvelnek a szlovákiai magyarok igényeivel szemben. *Andrej Ferko* december 10-én *Horthy, a bőrfejük és társai* című írományában a féltékenység vakságával kesereg azon, hogy a "szuperfasiszta" Horthy szalonképesebb Magyarországon, mint Tiso Szlovákiában. Támadja a Nagymagyarország után áhító dél-szlovákiai magyar irredentát, miközben egy oldalvágással illeti *Rudolf Chmelt*, az utolsó budapesti csehszlovák nagykövetet.

"Magyar száma" volt az 1993-ban a Matica slovenskához visszakaparintott Slovenské pohľadynak a szeptemberi. *Jerguš Ferko* megállapítja, hogy még hosszú évekig folyik majd a szlovák-magyar szellemi marakodás, ezért a szlovák félnek is fel kell rá készülnie, nehogy a kérdés a szlovák politika Achilles-sarkává váljon. Ennek keretében jobban kellene felügyelni a szlovák rádió magyar adását. Létre kellene hozni egy szlovák szerkesztésű magyar nyelvű műsort. Pótolni kellene a magyar iskolák történelem-tankönyveiben a hiányzó szlovákellenes események leírását, mint a magyarosítás, a csernovai sortűz, a magyar bolsevisták támadása Dél-Szlovákia ellen 1919-ben, a bécsi döntés és következ-

ményei, a háborús bűnös Horthy ... Sőt! Szakmailag ellenőrizni kellene a szlovák nyelvet oktató magyar pedagógusokat, amiért nem emelkedik a szlovák nyelvtanítás színvonala. Ilyenek lennének a szerző szerint a pozitív szlovák nemzetiségi politika koncepciózus elképzelései. És ezen írás előtt, után Gregor Papuček Budapesten keltezett – egyértelműen uszító – versei.

Én is belekerültem ebbe a "magyar blokk"-ba, természetesen a fenti szellemiséget sugározva. A Vigilia 1993 májusi számában megjelent szlovák-esszémből megkérdésem nélkül kiragadták a magyar szempontból negatív oldalakat, s azokat rossz fordításban leközlötték. Így lettem Papuček, Ferko, Deák és társaik partnere – bármennyire sajnálom, de ki kell mondanom – egy skizofrén magyarelles kampányban. Így viszont egyszerűen nem lehet párbeszédet folytatni!

És erre is gondolnia kellett volna az Európához intézett felhívás aláírói között szép számban szereplő becsületes szlovák értelmiségnek.

8. *Petr Pithart* Hatvannyolc című könyvében (Pozsony 1993, Kalligram) is folytatja a cseh nemzeti önvizsgálat átértékelő szemlélődését. Azt hiszem, találhat benne az olvasó magyarázatot, sőt választ és európai megoldási javaslatot az előző témakörben mondottakra. A prágai tavasz kapcsán megállapítja – mintha Pezenhoffer vezérgondolatára utalna! – hogy Közép-Európában *sohasem sikerült tisztán elvont formában keresztülverekedni az általános emberi ideálok, mert mindig nemzeti érzelmek és szenvedélyek 'szennyezték'*. Ez a szeny-

nyezettség Közép-Európa konstans tényezőiből fakadt, és az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után is kielégítetlen nemzeti ambíciók forrkatlana maradt. A nemzeti érzület a térségben – a körülmények függvényében – a legkülönbözőbb mozgalmak komoly integrációs vagy dezintegrációs tényezőjévé válhat. (94. old.) Világos beszéd. És teljes mértékben, minden tekintetben magunkra is vonatkoztathatjuk alábbi gondolatait: *A cseh nacionalizmus ... higgadt tudálékossággal hitegeti magát, hogy a kamaszkori szenvedélyekből már régen kinőtt. A németek 1945-ös kitelepítése óta már semmiféle erős nemzeti érzelemtől nincs tudomása ... A nacionalizmus, Csehországból nézve, mindig mások betegsége volt: szlovákoké, németeké, cionistáké ... A csehek mások nemzeti érzelmeit mindig is inkább egyfajta öntelt, magasabb rendű közönyt imitáló magatartással ingerelték. Fiatalabb testvérüket – a szlovákokat – lekezelik. E két nemzet viszonya sohasem volt egyenrangú. Ennek oka ... hiányzik a kellő készség, felkészültség és képesség a másik más s á g á n a k megértéséhez. A felelősség nagyobb része a csehekre hárul. (93-94. old.) A szlovákok viszonya saját nemzetiségeikhez nem problémamentes. Éppen a saját alacsonyabbrendűségük lidérce és egyfajta kilátástalanság terhe az előfeltétele*

annak, hogy e viszonyban igen nagy fokú túlérzékenységet tanúsítanak ... Szlovákia déli részein ... nem kellett magukat a csehekkel szemben meghatározni ... (123. old.) A meglepett szlovákok 68-ban nem értették, honnan bukkant fel hirtelen a magyar-kérdés. Szélsőséges túlkapasok történtek, ami tulajdonképpen várható volt, hiszen a nemzetiségileg megkevert Közép-Európa határai nem lehetnek mindkét fél számára igazságosak. A magyar kisebbség követeléseinek eskalációjával a probléma nem ért véget ... A szlovákok számára ... a magyar többségű közösségekben élő szlovákok, azaz itt a szlovák kisebbség jogairól volt szó ... Tény, hogy az egyedüli valóban szlovák probléma megoldásába a szlovákoknak nem volt idejük belekezdni sem. Érdekes vizsgálja lehetett volna ez a saját nemzeti nagylelkűségüknek és annak a képességnek, hogy meg tudják-e érteni a gyengébb partnert. (124-125. old.)

*

Talán ez az európai, azaz keresztény látásmód hiányzik mindannyiunkból. Közös nyomorúságunk kölcsönös megértése, a gyanú, és a félelem félretétele. Valami újat kell létrehoznunk, mert a megújulás nem a régi újrateremtését jelenti.